

SFÂNTUL VASILE CEL MARE

Epistole

Traducere din limba greacă,
introducere și note de Pr. TEODOR BODOGAE

Ediție revăzută de TUDOR TEOTEOI

Carte tipărită cu binecuvântarea
Preafericitului Părinte
DANIEL
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Editura **Basilica** a Patriarhiei Române

București, 2010

CUPRINS

Notă asupra ediției	5	Epistola 43	105
Studiu introductiv	9	Epistola 44	106
Epistola 1	29	Epistola 45	108
Epistola 2	30	Epistola 46	111
Epistola 3	36	Epistola 47	121
Epistola 4	37	Epistola 48	122
Epistola 5	38	Epistola 49	123
Epistola 6	40	Epistola 50	123
Epistola 7	42	Epistola 51	124
Epistola 8	43	Epistola 52	125
Epistola 9	55	Epistola 53	129
Epistola 10	57	Epistola 54	130
Epistola 11	58	Epistola 55	131
Epistola 12	58	Epistola 56	132
Epistola 13	59	Epistola 57	133
Epistola 14	59	Epistola 58	134
Epistola 15	61	Epistola 59	135
Epistola 16	61	Epistola 60	138
Epistola 17	62	Epistola 61	139
Epistola 18	63	Epistola 62	139
Epistola 19	63	Epistola 63	140
Epistola 20	64	Epistola 64	141
Epistola 21	65	Epistola 65	141
Epistola 22	66	Epistola 66	142
Epistola 23	70	Epistola 67	144
Epistola 24	71	Epistola 68	145
Epistola 25	73	Epistola 69	146
Epistola 26	74	Epistola 70	148
Epistola 27	75	Epistola 71	150
Epistola 28	76	Epistola 72	151
Epistola 29	79	Epistola 73	152
Epistola 30	80	Epistola 74	154
Epistola 31	81	Epistola 75	157
Epistola 32	82	Epistola 76	158
Epistola 33	83	Epistola 77	159
Epistola 34	84	Epistola 78	159
Epistola 35	85	Epistola 79	160
Epistola 36	85	Epistola 80	160
Epistola 37	86	Epistola 81	161
Epistola 38	87	Epistola 82	162
Epistola 39	95	Epistola 83	163
Epistola 40	96	Epistola 84	164
Epistola 41	97	Epistola 85	166
Epistola 42	98	Epistola 86	167

Respect pentru oameni și cărți

Epistola 87	167	Epistola 135	220
Epistola 88	168	Epistola 136	222
Epistola 89	168	Epistola 137	223
Epistola 90	169	Epistola 138	224
Epistola 91	171	Epistola 139	226
Epistola 92	172	Epistola 140	228
Epistola 93	176	Epistola 141	230
Epistola 94	176	Epistola 142	231
Epistola 95	178	Epistola 143	231
Epistola 96	179	Epistola 144	232
Epistola 97	180	Epistola 145	232
Epistola 98	181	Epistola 146	233
Epistola 99	183	Epistola 147	233
Epistola 100	186	Epistola 148	234
Epistola 101	187	Epistola 149	235
Epistola 102	188	Epistola 150	236
Epistola 103	189	Epistola 151	239
Epistola 104	189	Epistola 152	240
Epistola 105	190	Epistola 153	240
Epistola 106	191	Epistola 154	240
Epistola 107	192	Epistola 155	242
Epistola 108	192	Epistola 156	243
Epistola 109	193	Epistola 157	245
Epistola 110	194	Epistola 158	245
Epistola 111	195	Epistola 159	246
Epistola 112	195	Epistola 160	247
Epistola 113	197	Epistola 161	251
Epistola 114	198	Epistola 162	253
Epistola 115	200	Epistola 163	254
Epistola 116	200	Epistola 164	254
Epistola 117	201	Epistola 165	257
Epistola 118	202	Epistola 166	258
Epistola 119	202	Epistola 167	259
Epistola 120	203	Epistola 168	259
Epistola 121	204	Epistola 169	260
Epistola 122	205	Epistola 170	261
Epistola 123	206	Epistola 171	261
Epistola 124	206	Epistola 172	262
Epistola 125	207	Epistola 173	263
Epistola 126	210	Epistola 174	264
Epistola 127	211	Epistola 175	265
Epistola 128	212	Epistola 176	265
Epistola 129	214	Epistola 177	266
Epistola 130	216	Epistola 178	266
Epistola 131	217	Epistola 179	267
Epistola 132	219	Epistola 180	267
Epistola 133	219	Epistola 181	268
Epistola 134	220	Epistola 182	268

Epistola 183	269	Epistola 231	370
Epistola 184	269	Epistola 232	371
Epistola 185	270	Epistola 233	372
Epistola 186	270	Epistola 234	374
Epistola 187	271	Epistola 235	376
Epistola 188	271	Epistola 236	378
Epistola 189	280	Epistola 237	384
Epistola 190	287	Epistola 238	385
Epistola 191	289	Epistola 239	386
Epistola 192	290	Epistola 240	388
Epistola 193	290	Epistola 241	390
Epistola 194	291	Epistola 242	391
Epistola 195	292	Epistola 243	393
Epistola 196	292	Epistola 244	396
Epistola 197	293	Epistola 245	404
Epistola 198	295	Epistola 246	404
Epistola 199	296	Epistola 247	405
Epistola 200	305	Epistola 248	405
Epistola 201	306	Epistola 249	406
Epistola 202	307	Epistola 250	407
Epistola 203	307	Epistola 251	408
Epistola 204	311	Epistola 252	410
Epistola 205	317	Epistola 253	411
Epistola 206	318	Epistola 254	411
Epistola 207	318	Epistola 255	412
Epistola 208	322	Epistola 256	412
Epistola 209	322	Epistola 257	413
Epistola 210	323	Epistola 258	415
Epistola 211	329	Epistola 259	417
Epistola 212	329	Epistola 260	418
Epistola 213	331	Epistola 261	425
Epistola 214	332	Epistola 262	427
Epistola 215	335	Epistola 263	428
Epistola 216	336	Epistola 264	432
Epistola 217	337	Epistola 265	433
Epistola 218	345	Epistola 266	436
Epistola 219	346	Epistola 267	438
Epistola 220	347	Epistola 268	439
Epistola 221	348	Epistola 269	440
Epistola 222	349	Epistola 270	442
Epistola 223	350	Epistola 271	443
Epistola 224	357	Epistola 272	444
Epistola 225	359	Epistola 273	445
Epistola 226	361	Epistola 274	446
Epistola 227	365	Epistola 275	446
Epistola 228	367	Epistola 276	446
Epistola 229	368	Epistola 277	447
Epistola 230	369	Epistola 278	448

Respect pentru oameni și cărți

Epistola 279	449	Epistola 324	481
Epistola 280	449	Epistola 325	482
Epistola 281	450	Epistola 326	482
Epistola 282	450	Epistola 327	482
Epistola 283	451	Epistola 328	483
Epistola 284	451	Epistola 329	483
Epistola 285	452	Epistola 330	483
Epistola 286	452	Epistola 331	484
Epistola 287	453	Epistola 332	484
Epistola 288	453	Epistola 333	484
Epistola 289	454	Epistola 334	484
Epistola 290	455	Epistola 335	485
Epistola 291	457	Epistola 336	485
Epistola 292	461	Epistola 337	487
Epistola 293	461	Epistola 338	487
Epistola 294	462	Epistola 339	488
Epistola 295	463	Epistola 340	489
Epistola 296	464	Epistola 341	490
Epistola 297	464	Epistola 342	491
Epistola 298	465	Epistola 343	491
Epistola 299	465	Epistola 344	491
Epistola 300	466	Epistola 345	492
Epistola 301	468	Epistola 346	493
Epistola 302	469	Epistola 347	493
Epistola 303	471	Epistola 348	493
Epistola 304	471	Epistola 349	494
Epistola 305	471	Epistola 350	494
Epistola 306	472	Epistola 351	494
Epistola 307	472	Epistola 352	495
Epistola 308	473	Epistola 353	495
Epistola 309	473	Epistola 354	495
Epistola 310	473	Epistola 355	495
Epistola 311	474	Epistola 356	496
Epistola 312	474	Epistola 357	496
Epistola 313	475	Epistola 358	497
Epistola 314	475	Epistola 359	497
Epistola 315	476	Epistola 360	497
Epistola 316	476	Epistola 361	498
Epistola 317	477	Epistola 362	499
Epistola 318	477	Epistola 363	500
Epistola 319	478	Epistola 364	501
Epistola 320	478	Epistola 365	502
Epistola 321	479	Epistola 366	503
Epistola 322	480	Indice scripturistic	505
Epistola 323	480	Indice real și onomastic	508

EPISTOLA 1

Către Eustațiu, filosoful*

Scrisă prin anul 356

Îmi pierdusem deja nădejdea din pricina nedreptăților sorții, datorită cărora a apărut mereu câte o piedică în calea întâlnirii noastre, dar, într-un chip minunat, tu mi-ai redat entuziasmul și m-ai mângâiat prin scrisoarea trimisă. Ajunsesem aproape să mă întreb dacă nu cumva e drept ceea ce spun adeseori cei mai mulți oameni, că există o necesitate și un destin care dirijează treburile noastre, atât cele mărunte, cât și cele mai importante, și că noi oamenii nu suntem stăpâni pe nimic. Or, în caz că lucrurile nu stau chiar așa, atunci nu cumva un noroc oarecare rânduiește parcă toată viața omului ? Vei înțelege mai bine și rostul acestor gânduri când vei afla pricinile care m-au adus aici.

Părăsisem Atena disprețuind stările de lucruri de acolo din pricina renumelui ce-l aveai ca filosof. Am trecut în grabă prin orașul așezat pe malurile Helespontului¹, așa cum nici un Odiseu n-a făcut-o ca să scape de cântecele fermecate ale sirenelor². Și Asia Mică mi-a stârnit multă admirație, eram însă grăbit s-ajung în metropola acestei provincii³. De îndată ce am ajuns acasă, te-am căutat ca pe tot ce aveam mai de preț, dar nu te-am putut găsi, pentru că mi s-au ivit multe și variate piedici. Căci se vede c-a fost un destin necruțător să mă îmbolnăvesc, iar din pricina aceasta să stau departe de tine, și astfel să nu pot veni împreună cu tine când a fost vorba să pleci prin Orient, iar când, în sfârșit, după nenumărate oboseli, am ajuns în Siria, s-a întâmplat să nu mă pot întâlni cu filosoful meu, care plecase între timp în Egipt. Și iarăși am fost nevoit să pornesc la drum, de astă dată spre Egipt, „un drum lung și greu”, cum zice poetul⁴, dar nici aici n-am găsit pe cine căutam.

* Filosof păgân admirat de Sfântul Vasile atât de mult, încât chiar și după întoarcerea sa din călătoriile pe la locașurile mănăstirești din Orient dorea să-l revadă. J. Gribomont (*Eustațiu de Sebasta și călătoriile tânărului Vasile din Cesareea*, în „Revue d'hist. ecclés.”, 1959) îl identifică pe acest Eustațiu cu viitorul episcop de Sebasta, cu care va avea destule conflicte, dar cu care se va împăca până la urmă. De la el a luat unele sugestii în privința vieții monahale, dar a și combătut orientarea acestuia îngustă și potrivnică societății. <Este identic cu Eustathius I din PLRE (v. *Infra*, scris. nr. 15, n. *), p. 310, s.v., unde scrisoarea e datată în anul 357>.

1. Constantinopol.

2. *Odiseea*, M 158.

3. Cezareea Capadociei.

4. *Odiseea*, D 483.

Atât de nefericit mă simțeam în dorința mea, încât îmi venea ori să apuc drumul spre Persia și să mă aflu în căutarea ta cât mai departe cu putință „prin ținuturile barbarilor” (căci de bună seamă că și până acolo ajunseseși, atât de mare era răutatea diavolului), ori, dacă nu, să rămân aici, în țara lui Alexandru, ceea ce s-a și întâmplat. De altfel, se pare că dacă aș fi renunțat să te caut, așa cum se ține mielul credincios de păstorul lui, tu te-ai fi încumetat să treci până și dincolo de pădurea Nyssei din India⁵, iar dacă s-ar fi găsit pe pământ vreun colț mai îndepărtat, tu te-ai fi rătăcit și până acolo ?⁶ Dar de ce atâtea vorbe ?

Ca să încheiem, acum când și tu trăiești în aceeași țară cu mine, se vede că nu mi-a fost dat să mă reîntâlnesc cu tine, fiind împiedicat de îndelungate suferințe. Și dacă și de acum înainte aceste boli vor fi tot atât de grele, atunci nici măcar iarna nu voi putea s-o reîntâlnesc pe înțelepciunea Ta. Nu sunt oare toate acestea niște isprăvi ale destinului, cum te exprimai tu însuși ? Nu sunt ele un fel de fatalitate ? Astfel de nepotriviri n-au întrecut oare până și legendele poetilor privitoare la Tantal⁷ ? Dar, cum spuneam mai adineauri, acum mă simt mai bine datorită epistolei Tale și de acum nici nu mai stăruie în vechile mele păreri. Eu spun că trebuie să fim recunoscători lui Dumnezeu atunci când ne face părtași la bunătățile Sale, dar nu trebuie să ne supărăm nici când El nu ni le dăruiește îndată. Așa și noi, în caz că îngăduie să ne reîntâlnim unul cu altul, să vedem în acest lucru Binele cel mai mare⁸, precum și plăcerea cea mai aleasă, dar dacă El amână reîntâlnirea noastră, atunci să suferim această durere cu blândețe și răbdare pentru că, fără îndoială, El ne rândăuiește treburile mult mai bine decât am putea s-o facem noi înșine.

EPISTOLA 2

Către prietenul Grigorie (Teologul)*

(din timpul retragerii, anul 360-361)

I

Ți-am recunoscut scrisoarea așa cum recunoști îndată pe copiii prietenilor, a căror înfățișare seamănă leit cu aceea a părinților lor; într-adevăr, ține

5. Oraș în Pakistanul de azi, socotit de cei vechi patria lui Dionisos.

6. Ficțiune literară folosită de Sfântul Vasile spre a arăta dorul său după viața monahală.

7. După mitologia greacă, rege al Frigiei, osândit la foame și sete veșnică pentru vina de a-și fi servit propriul său fiu la un ospăț dat zeilor.

8. Frumoasă încheiere cu referire la Binele cel mai mare după ce a început amintind de credința în destin. J. Gribomont, *Eustathe le Philosophe et les voyages du jeune Basile de Cesarée*, în „Rev. d'hist. eccl.”, 1959, pp. 115-124.

* Poate tocmai fiindcă se deosebeau profund în temperament și atitudini, cei doi mari părinți s-au iubit și s-au întregit, iar până la urmă au format un cuplu ideal, nu numai pe băncile universității din Atena, ci și mai târziu, în viață.

Respect pentru oameni și cărți

de felul tău tipic de judecată afirmația făcută înainte de a ști ceva despre modul în care viețuim și suntem organizați aici, anume că frumusețea acestui peisaj⁹ n-ar putea fi un imbold serios, în stare să-ți provoace o astfel de stare sufletească, încât să dorești să vii aici cu noi. Se vede că în socotelile tale toate cele pământești sunt nimic în comparație cu fericirea făgăduită <de Evanghelie>.

Mi-e rușine oarecum și mie să descriu cu amănuntul ceea ce fac ziua și noaptea în aceste locuri retrase. E drept că am părăsit viața de oraș, socotind-o prilej pentru tot felul de răutăți. Dar pe mine însumi n-am reușit încă să mă părăsesc. Dimpotrivă, am ajuns asemenea celor ce călătoresc pe mare, care, din pricina neobișnuinței în ale navigației, devin neliniștiți, simțind că-i apucă răul de mare, sunt prost dispuși din pricina legănării corăbiei, văzându-se zguduiți când dintr-o parte, când din alta, motiv pentru care ei urcă într-o barcă ori într-o luntre, dar și atunci îi apucă răul și amețea, pentru că greața și crizele de ficat i-au însoțit peste tot.

Cam printr-o astfel de stare sufletească trec și eu, întrucât pretutindeni port încă încuibate în mine patimi, care continuu mă tulbură, așa că din toată această schimnicie și retragere în singurătate încă n-am dobândit aproape nimic deosebit¹⁰.

În orice caz, din câte ar trebui să facem și prin care ne-am putea învrednici să pășim pe urmele Celui care ne-a arătat calea mântuirii atunci când ne-a zis: „Oricine vrea să vină după Mine, acela să se lepede de sine, să-și ia crucea sa și să-Mi urmeze Mie”¹¹, cele mai importante sunt următoarele.

II

Mai întâi suntem datori să ne păstrăm *cugetul în liniște*¹², care e ca un ochi. După cum ochiul, care se rotește în continuu când într-o parte, când într-alta, întorcându-se odată în sus, altădată în jos, nu e în stare să vadă limpede ce se află în fața lui, ci trebuie mai întâi să-și fixeze privirea spre obiectul pe care vrem să-l cercetăm, tot așa nici mintea omului nu-i în stare să vadă limpede adevărul atunci când ea este asaltată de nesfârșite griji lumești. Pe cel care încă nu-i unit prin legătura căsătoriei¹³ îl tulbură [adeseori] furia patimilor, poftă greu de potolit și tot felul de dorințe trupești primejdioase, pe câtă vreme pe cel care trăiește în legătură familială îl ia în primire un alt vârtej de griji; dacă n-are copii, le va duce dorul; dacă are, îl neliniștesc grijile

9. Annisa, actuala Sunisa, la marginea Neocezareii, la 8-10 stadii de satul Ibora, pe malul râului Iris.

10. Sincer și modest, Sfântul Vasile vrea să-l câștige pe Grigorie și printr-o susținută ironie.

11. Mt. 16, 24.

12. <Hesychia, noțiune sortită unui destin special în spiritualitatea bizantină>.

13. Desigur, Sfântul Vasile nu condamnă căsătoria. Aici se are în vedere ruperea de „duhul lumii”, care într-un fel e normativă pentru toți creștinii, nu numai pentru monahi.

pentru creșterea lor, pentru supravegherea soției, pentru întreținerea casei, îndrumarea slugilor, pierderile la contracte, certurile cu vecinii, neplăcerile de la tribunale, frica de faliment în comerț, munca până la extenuare în agricultură.

Fiecare zi posomorăște sufletul cu câte o supărare nouă, pe când nopțile, care preiau îngrijorările zilelor, amăgesc și mai mult cugetele cu nălucirile lor inovate. Față de toate acestea există numai o singură scăpare: să te desparți cu totul de grijile lumesti. Dar despărțirea de lume nu înseamnă pur și simplu plecarea trupească din mijlocul ei, ci rupere sufletească de poftele trupești în așa măsură, încât să nu simți dorul de a trăi în oraș, de a avea casă, avere, prieteni, proprietate personală, mijloace proprii de trai, pofta de a face comerț, de a apărea la întruniri publice, de a nu te mai dori știutor de învățături omenesti, fiind în schimb gata să primești în inimă îndrumări izvorâte din învățătura dumnezeiască. Căci pregătirea inimii însemnează tocmai dezvățul de obișnuințele rele, care puseseră până atunci stăpânire pe ea. Nici pe tăblița de ceară nu poți scrie dacă n-ai șters de pe ea ceea ce a fost scris acolo înainte, dar nici în suflet nu se pot întipări învățăturile dumnezeiești dacă nu s-au scos din el mai întâi prejudecățile obișnuinței. De aceea, în vederea acestui scop, retragerea noastră aici, în singurătate, ne este de cel mai mare folos, pentru că potolește patimile, dând minții prilejul de a le stârpi cu totul din suflet. Căci, după cum fiarele sălbatice sunt ușor de stăpânit dacă le dezmierdăm, tot așa și dorințele puternice, cum sunt poftele, mâniile, temerile și mâhnirile, aceste rele care înveninează sufletul, pot fi potolite prin viață trăită în liniște, în loc să le ațâțăm și să le aprindem mai tare prin tulburare neîncetată, astfel biruindu-le mai ușor prin puterea minții. Cu o condiție: să fie locul măcar așa cum este al nostru de aici, rupt de orice contact cu lumea, încât asceza continuă să nu fie întreruptă prin nimic exterior¹⁴.

Deprinderea evlaviei hrănește sufletul cu gândiri cerești. Și ce lucru poate fi mai fericit decât să imiți aici, pe pământ, cetele îngerilor, care îndeamnă la rugăciune încă din revărsatul zorilor și preamăresc pe Făcătorul lumii în laude și în cântece, iar după ce soarele a ajuns să strălucească, să pornești la muncă însoțit pretutindeni de rugăciuni, garnisind munca prin imnuri de laudă, așa cum ai da gust mâncărilor atunci când pui în ele sare <și mirodenii> ? Căci mângâierea imnurilor ne revarsă în suflet într-adevăr o stare de adâncă seninătate și voieșie.

Așadar, liniștea este începutul curățirii¹⁵. Când ai liniște sufletească, atunci nici limba nu mai discută despre lucruri omenesti, nici ochii nu se mai răs-

14. În fond, Sfântul Vasile nu predica fuga de lume, de societate, ci în primul rând ancorarea în activism. Cf. R. Truecker, *Politische u. sozialgeschichtliche Studien zu der Basiliiusbriefen* (Diss. Frankfurt, 1960), Bonn, 1961. Dem. Savramis, *Theologie und Gesellschaft*, München, 1971.

15. Ἠσυχία și revenirea în sine (ἐπάνεμι εἰς σεαυτόν) vor fi doi piloni de bază în spiritualitatea răsăriteană vreme de peste 1000 de ani, culminând cu isihasmul.

Respect pentru oameni și cărți

cesc să surprindă culorile frumoase ori simetria organismelor trupești, după cum nici auzul nu tulbură puterea sufletului prin ascultarea cântecelor compuse anume ca să placă sau prin vorbe ale oamenilor ușuratici sau înfumurați, lucruri care se știe că au putere deosebită de a slăbânogi trezvia sufletească. Căci mintea care nu se împrășteie spre cele din afară și n-o ia razna prin simțuri spre lucruri omenești se întoarce acasă și se ridică prin puterile sale ca să cugete la cele dumnezeiești. Și cu cât e mai pătrunsă și mai luminată de acea frumusețe, cu atâta își uită parcă și de cele trecătoare și nu mai dă prea mult pe hrană, nici nu se îngrijorează de îmbrăcăminte, ci, liberă de griji pământești, își îndreaptă întreaga râvnă spre dobândirea bunătăților celor veșnice, nevoindu-se numai după înțelepciune și bărbăție, după dreptate și cumpătare¹⁶, precum și după celelalte virtuți care izvorăsc din acestea și care dau apoi puțința creștinului să-și îndeplinească toate datoriiile vieții.

III

Dar calea de căpetenie pentru descoperirea adevărului mântuitor este *cercetarea Sfintelor Scripturi inspirate de Dumnezeu*, pentru că în ele ni s-au transmis atât poruncile privitoare la faptele noastre, cât și viețile fericitorilor bărbați care stau în fața noastră, vrednice de a fi imitate ca niște icoane vii ale viețuirii în Dumnezeu. Și astfel, în orice parte simte fiecare creștin că-i lipsește ceva, aici își află, ca într-o farmacie de obște, leacul potrivit pentru boala lui, bineînțeles, dacă va fi hotărât să-și urmeze modelul.

De pildă, dacă îndrăgește cineva fecioria, citește adeseori istoria lui Iosif¹⁷, învățând din faptele lui cum să se păstreze curat, și anume nu numai să se înfrâneze de la plăcerile trupești, ci și cum să stăruiască mai mult în virtute. Bărbăția o poate învăța de la Iov, care nu numai când viața i s-a schimbat cu totul, încât într-o clipită din bogat a ajuns sărac și din tată a mulți copii să nu mai aibă nici unul, a rămas neclintit, păstrându-și tot timpul neîncovoiată credința sufletului său, ci n-a cântit de mânie nici atunci când prietenii veniți să-l mângâie l-au luat în răs și i-au sporit prin aceasta și mai mult durerea. Și iarăși, dacă chibzuiește cineva cum ar fi cu puțința ca în același timp să fie și blând și mărinimos, încât și de mânie să se folosească prin blândețe ca de o unealtă împotriva răutății oamenilor, atunci îl va afla pe David curajos în faptele lui războinice, dar blând și stăpânit în răspunsurile față de dușmani. Tot așa a fost și Moise, care cu grea mânie și-a ridicat întreaga lui statură împotriva tuturor celor care au păcătuit față de Dumnezeu, dar când a fost vorba de învinuirile care i s-au adus, el a răbdat toate cu seninătate sufle-

16. E vorba de virtuțile cardinale, cf. P. S. Timotei Lugojanul, *Spiritualitatea Sfântului Vasile*, în volumul „Sfântul Vasile cel Mare”, București, 1980, p. 105 ș.u.

17. Istoria lui Iosif, așa cum ne-o descriu imnele și sinaxarul Săptămânii Patimilor, e foarte apropiată de cugetarea Sfântului Vasile.

tească. Și peste tot, așa cum pictorii, care zugrăvesc icoanele după model, își îndreaptă încontinuu privirile spre original ca să-i poată prinde aidoma trăsăturile, tot așa și cel ce vrea să se desăvârșească în toate felurile trebuie să privească la viețile acestor sfinți ca la niște statui vii și lucrătoare și să-și însușească bunătățile lor, urmându-le întocmai exemplul prin imitare.

IV

Dar și *rugăciunile*, care însoțesc citirile biblice, fac sufletul mai întinerit și mai îmbunătățit, pe măsură ce acesta se simte mai plin de dorul după Dumnezeu. Căci rugăciunea cu adevărat bună este aceea care face să se înfiripeze în suflet o concepție clară despre Dumnezeu, iar sălășluirea lui Dumnezeu în noi constă tocmai în a-L avea pe El temeinicit în gând. Numai atunci devenim temple ale Duhului, când gândirea statornică la El nu se mai lasă întreruptă de grijile pământești și când cugetul nu se lasă tulburat de patimi trecătoare. Cel ce iubește pe Dumnezeu lasă totul de-o parte și se retrage în el, alungând orice patimă care-l atâță spre necumpătare și săvârșind fapte care duc la virtute.

Și mai întâi de toate trebuie să ne străduim să nu folosim cuvintele în chip neînțelept, să nu punem întrebări în chip arțăgos, nici să răspundem cu aroganță, să nu întrerupem pe om când acesta povestește ceva folositor, nici să nu intervenim forțat peste alții; așadar, să păstrăm măsură atât la vorbe, cât și la ascultare. Să nu ne fie rușine să ne mai cultivăm, dar nici să nu ținem învățătura numai pentru noi, fiind invidioși când și alții ar vrea să învețe, asemănându-ne cu femeile desfrânate care prezintă pe copiii altora ca și cum ar fi ai lor, ci să recunoaștem deschis cine este părintele cuvintelor respective. Să preferăm și o intonație naturală în vorbire, care să nu pună în situație neplăcută pe cel mai slab de ureche, dar nici să nu-l supere prin grăire prea tare, să examinăm mai întâi în noi înșine ce avem de spus și abia după aceea să ne exprimăm. Să nu fim morocănoși în discuții, ci atrăgători în vorbire, dar să nu căutăm să folosim un anume grai ușuratic, ci să păstrăm farmecul poveștelor binevoitoare. Chiar și când suntem siliți să mustărăm, de fiecare dată să ne ferim de a fi grosolani, pentru că numai dacă ai dat dovadă mai întâi tu însuși că ești modest și smerit, numai atunci te vei putea apropia ușor de cel care are nevoie de îndreptare. Căci adeseori ne este de folos acest fel de pedepsire întrebuițat de prorocul care, atunci când David a greșit, n-a pronunțat el însuși sentința la condamnare¹⁸, ci a făcut apel la o altă persoană, pe care a făcut-o ca judecător al propriului său păcat, pronunțând dinainte pedeapsa care ar fi căzut pe el, nefiind în măsură să reproșeze nimic celui care i-a reprobat fapta comisă.

18. *II Reg.* 12, 1-14.

VI

Unui suflet smerit și retras îi stă bine o privire serioasă și îndreptată numai spre pământ, o *ținută* mai puțin pretențioasă, o pieptănătură nu exagerat de îngrijită, o îmbrăcăminte mai modestă, încât ceea ce se vede la cei aflați în situația de a ține doliu să apară la noi ca ceva nesilit. Rasa să fie strânsă ușor cu o centură pe corp, brâul să nu stea deasupra coapselor, pentru a nu-l asemena pe călugăr femeilor, dar nici să nu fie prea liber, încât haina să apară încrețită, căci aceasta ar fi semn de molesire. Nici umbletul să nu fie prea târăgănat, ca și cum ar da dovadă de slăbănogire a sufletului, dar nici să nu fie prea grăbit sau prea pompos, ceea ce ar trăda o răscolitoare agitație launtrică. Rostul îmbrăcăminteii este unul singur, acela de a acoperi trupul după necesitate, atât iarna, cât și vara, dar la haine nu trebuie căutate nici culori înflorite, nici țesături fine și moi, pentru că, dacă ar umbla cineva în primul rând după haine și culori deschise, ar da pe față dorul după înfrumusețare, ca femeile care, de dragul modei, își boiesc obrajii și părul cu sulemeneală străină. Dar și grosimea țesăturii trebuie să fie de așa fel încât să nu trebuiască să mai fie luată peste ea încă o a doua îmbrăcăminte pentru a ține mai cald celui ce o poartă. În același timp, și încălțăminteii trebuie să fie din material ieftin, dar lucrată în așa fel încât să corespundă întru totul necesității.

Desigur, dacă în privința îmbrăcăminteii se cade să ne mărginim la strictul necesar, tot astfel și când e vorba de hrană, e de ajuns pentru întreținere pâinea, iar pentru sete, apa, pe lângă care se va adăuga consumarea diferitelor legume pentru menținerea vigoriei trupești, în măsura în care sunt necesare. La masă nu trebuie să se vadă că mâncăm cu lăcomie, ci să păstrăm tot timpul stăpânire de sine, seninătate și cumpătate în toate, nelăsând nici atunci cugetul să rățăcească departe de Dumnezeu, ci și din prilejul gustării alimentelor și din felul în care e alcătuit organismul, pe care îl hrănim, să facem prilej de preamărire a lui Dumnezeu, întrucât până și din multele soiuri de bucate lăsate pentru întreținerea trupului omenesc se poate vedea că ele au fost lăsate de Ziditorul tuturor lucrurilor. Înainte de a ne așeza la masă, se cade să înălțăm sufletul către Dumnezeu, rugându-L să ne învrednicească de darurile Lui atât în prezent, cât și pentru cele ce ni le rezervă în viitor. După prânz trebuie să ridicăm iarăși cugetele către Dumnezeu spre a-I mulțumi pentru toate darurile primite și spre a-I implora bunătatea pentru cele pe care ni le-a făgăduit. Trebuie să se rânduiască pentru masă o anumită oră, aceeași în fiecare zi, din 24 de ore ale zilei; numai această oră să fie închinată grijii de trup, în timp ce pe celelalte ascetul trebuie să le dăruiască nevoițelor duhovnicești.

Somnurile să fie și ele ușoare și scurte, în consonanță cu hrana mai ușoară care s-a consumat, însă vor exista și întreruperi, din când în când, pentru a se ocupa sufletul cu marile probleme ale mântuirii. Pentru că lăsarea în grija unui somn greu, atunci când toate mădularele sunt istovite de oboseală și când ușor pot cădea pradă nălucirilor celor mai nebunatică, îi duce pe cei

adormiți în felul acesta la moarte zilnică. Ceea ce este răsăritul soarelui pentru ceilalți oameni, aceea este miezul nopții pentru cei care se nevoiesc în evlavie, căci atunci acea liniște nocturnă odihnește sufletul în chip deosebit, pentru că atunci nici ochii, nici urechile nu transmit în inimă semnale vătămătoare, ci cugetul întreg comunică numai cu Dumnezeu, iar îmbunătățindu-se pe sine prin rememorarea păcatelor săvârșite și fixându-și reguli pentru ocultura răului, cere de la Dumnezeu synergia pentru desăvârșirea celor care se străduiesc în acest sens¹⁹.

EPISTOLA 3

Către Candidian*

Scrisă pe la anul 360

Când ți-am primit epistola, am încercat un sentiment straniu: în clipa în care am pus mâna pe ea am avut senzația că primesc un comunicat oficial, iar în timp ce desfăceam sigiliul de ceară ca să citesc, m-a apucat o teamă ca și cum ar fi trebuit să mă aștept la o sentință de osândire²⁰, așa cum primeau spartanii în vremea veche. După ce am dat însă la o parte pielea din jurul sulului și am citit textul scrisorii până la capăt, am început să râd de-a binelea, nu numai pentru că nu-mi trimiteai nimic periculos, dar și pentru că am început să-ți compar scrisoarea cu a unui al doilea Demostene. Căci acel mare orator, cu toate că organiza o adevărată orchestră de dansatori și flautiști, totuși nu mai voia să fie numit Demostene, ci doar un dirijor oarecare²¹. Or, în calitatea Ta de guvernator, Tu conduci mai multe zeci de mii de supuși decât orchestra aceluia. Și iată nu mi-ai scris sub formă de poruncă, ci într-un mod cu totul familiar, dar, în același timp, n-ai uitat deloc nici de râvna pentru bunele exprimări ca un fel de Platon²² care, în „Republica” lui, cere ca și

19. S. Y. Rudberg a studiat (*Etudes sur la tradition manuscrite de Saint Basile*, Upsala, 1953) această epistolă pe baza a 123 de variante manuscrise, socotind-o ca una din cele mai complete scrieri ale sale în privința concepției lui ascetice și morale. Parțial, această epistolă e cuprinsă și în *Vechile rîndueli ale vieții monahale* (după ediția rusă a episcopului Teofan, apărută la Moscova în 1892), editura mănăstirii Dobrușa, 1929, pp. 243-248.

* Candidian era guvernator al Capadociei. Ca atare l-a cunoscut și pe Sf. Grigorie Teologul (Migne, P.G. 37, 36-41). <Despre acest personaj, v. și PLRE (cd. *Infra*, scris. 15, n. *), pp. 178-179, s.v. Candidianus 2>.

20. Σκυτόλη era inițial „un băț de o anumită grosime, care servea spartanilor să asigure secretul unor mesaje publice, ca sentințele sau ordinele trimise de efori generalilor plecați în expediție. Acesta putea fi citit numai după ce era înfășurat pe un băț de aceeași dimensiune. Cuvântul «scital» a ajuns să însemne însuși mesajul trimis” (*Enciclopedia civilizației grecești*, în românește de Ioana și Sorin Stati, București, 1970, pp. 482-483).

21. Horegul, ὁ χορηγός, era dirijorul care conducea și instruia pe cheltauială proprie corul care însoțea sub forma unei „opinii publice” desfășurarea unei acțiuni teatrale. *Enciclop. civiliz. gr.* p. 281.

22. Platon, *Republica*, partea III-a, 496 D (Ed. Noica-Creția, pp. 291-293).

Respect pentru oameni și cărți

atunci când treburile sunt amenințate de furtună și de grindină, să ne păstrăm sufletul liniștit și adăpostit ca după un zid de întărire, nelăsându-l pradă nici unei patimi, cel puțin atât cât ne stă fiecăruia în putere. Astfel de isprăvi sunt cele mai mari și mai minunate pentru oamenii capabili, deși, dacă le judeci după viața pe care o duc, ele nu sunt în sine ceva chiar atât de ieșit din comun. Acum însă ascultă un caz cu adevărat extraordinar, care era să dea peste mine.

Un om de nimic, din cei care trăiesc pe moșia noastră de la Annisa, după ce a auzit că ne-a murit omul de serviciu, fără să spună că ar fi avut vreun contract și fără să fi venit să mă caute, dar și fără să se fi plâns pentru ceva de mine, fără să-mi fi cerut ceva din ceea ce și așa aveam de gând să-i fac parte - și fără să mă fi amenințat că-și face dreptate dacă nu i s-ar fi dat nimic -, la un moment dat, însoțindu-se cu încă vreo câțiva tot așa de nebunatici ca el, a atacat casa și a început să snopească în bătai pe femeile care purtau grijă acolo de gospodăria noastră și, după ce au forțat intrările, au luat tot ce au găsit, însușindu-și nu numai ce credea el că ar constitui partea lui, ci a îndemnat și pe ceilalți să fure și ei tot ce voiau. Față de toate acestea, ca să nu fim lăsați în ultimul hal de părăsire și pentru ca să nu apărem în fața tuturor că am ajuns pradă oricui, dovedește-ți, Te rog, interesul ce ni l-ai arătat totdeauna în toate împrejurările. Numai atunci cred că am putea scăpa de griji, dacă am fi luați sub energia Ta purtare de grijă. Am fi mulțumiți dacă numitului i s-ar da o pedeapsă, și anume să fie arestat de autoritățile comunale și să fie osândit și trimis pentru o vreme oarecare în temniță. Asta n-ar constitui numai o mică satisfacție pentru câte am pățimit, ci ar constitui și un fel de învățătură pentru viitor.

EPISTOLA 4

Către Olimpiu*

Scrisă între anii 360-361

Ce-ai de gând, minunate prietene ? De ce-mi alunghi din casă iubita-mi sărăcie, mama supremei filosofii ? Cred că dacă ar avea grai, <sărăcia> ți-ar intenta un adevărat proces cu expulzare nedreaptă, spunându-ți: „Iată, eu așa mi-am ales dinainte să conviețuiesc împreună cu Vasile, pentru că el admiră nu numai pe Zenon Filosoful²³, care, după ce a pierdut totul într-un naufragiu, n-a scos din gură nici un cuvânt greu, ci a exclamat doar: «Bravo destinule, văd că tu mă faci să îmbrac mantaua sărăcicioasă a filosofului !»²⁴, ci și pe

* Olimpiu era om înstărit, care trimitea donații în bani și alimente pentru a sprijini „experiența asceților”, a tinerilor Vasile și Grigorie. Vasile îl dojenește blând.

23. Naufragiul lui Zenon (336-263 î.d.Hr.), întemeietorul stoicismului, pare a fi fost un fapt real, zice comentatorul lui, Diogene Laertios, *Despre viețile și doctrinele filosofilor*, trad. Balmus, comentarii Ar. Frenkian, București, 1963, pp. 330 și 657.

24. Τριβώνιον era mantaua groasă (mai scurtă decât ιμάτιον). Era haina tipică a lui Socrate și a filosofilor. Cf. Benseleer-Schenkl, *Griech.-deutsch. Wörterbuch*, Leipzig-Berlin, 1911 s.v.